

O‘ZBEKISTONDA IP GAZLAMA ISHLAB CHIQRISH UCHUN XOM ASHYO BAZASINING HOZIRGI HOLATI

Magistrant X. B. Maxsudova, G. N. Valiyev

Farg’ona politexnika institute

Annotatsiya. Ushbu maqolada ip gazlama ishlab chiqarish uchun xom ashyo bazasining hozirgi holati tahlil qilindi. Asosiy e’tibor tabiiy tolalar va kimyoviy tolalarga, ularning ishlab chiqarish hajmi va bozor tendensiyalariga qaratildi.

Kalit so‘zlar: ip gazlama, xom ashyo, paxta, sintetik tolalar, to‘qimachilik sanoati.

Annotation. This article analyzes the current state of the raw material base for yarn fabric production. The focus is on natural and chemical fibers, their production volumes, and market trends.

Key words: yarn fabric, raw material, cotton, synthetic fibers, textile industry

Аннотация: В данной статье анализируется текущее состояние сырьевой базы для хлопчато-бумажных тканей. Основное внимание уделяется натуральным и химическим волокнам, их объемам производства и рыночным тенденциям.

Ключевая слова: евые ткани, сырье, хлопок, синтетические волокна, текстильная промышленность

Kirish.

To‘qimachilik sanoati iqtisodiyotning muhim tarmog‘idir. Xom ashyo bazasi ishlab chiqarish jarayonining muhim omillaridan biri bo‘lib, uning sifati va hajmi sanoat rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Bu tarmoqlar aholi bandligi va eksportda katta o‘ringa ega. Xususan, bunday korxonalarda 430 ming fuqaro ish bilan ta’minlangan. Yengil sanoatning jami ishlab chiqarishdagi ulushi 14 foizni, eksportda 16 foizni tashkil qiladi. Lekin bugungi murakkab sharoitda tashqi bozordagi vaziyat tez o‘zgarayapti. Buning ta’sirida eksport narxlari ip kalavada 9 foizga, gazlamada 15 foizga, tayyor mahsulotda 13 foizga tushgan. Asosiy eksport bozorlarimizda tayyor mahsulot olish kamaygan. Yanvar-noyabr oylarida to‘qimachilik eksporti 2,6 milliard dollarni tashkil qildi. Jahon bozorida tola narxi pasayib borayotgan sharoitda tola va ip kalavani chuqur qayta ishlashni ko‘paytirish zarurligi qayd etildi. Buning uchun mato

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 05. May 2025

ishlab chiqarish va bo'yash korxonalarini qo'shimcha qo'llab-quvvatlash choralari belgilandi. Bu orqali ip kalavani qayta ishlash darajasini 70 foizga yetkazish vazifasi qo'yildi. Qayd etilganidek, yengil sanoat tarmog'iga 2 milliard dollardan ortiq xorijiy investitsiya jalb qilib, 82 ta yirik loyihani amalga oshirish hamda 25 mingta ish o'rni yaratish ko'zda tutilgan. To'qimachilik mahsulotlari eksportini 4 milliard dollarga, charm mahsulotlari eksportini 250 million dollarga olib chiqish maqsad qilingan <https://daryo.uz/2024/12/12/ozbekiston-yengil-sanoat-tarmogiga-2025-yili-2-mlrd-dollardan-ortiq-xorijiy-investitsiya-jalb-qilinadi>.

Tabiiy tolalar - O'zbekistonda ip gazlama ishlab chiqarishning asosiy xom ashyosi **paxta** hisoblanadi. Paxta yetishtirish va qayta ishlash bo'yicha mamlakat yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Paxtani dastlabki ishlash soxasida keyingi yillarda davr talabiga ko'ra yaratilayotgan o'zgarishlar, yangi texnika va texnologiyalar, amaliyotga ishlashda joriy etilmoqda. Ko'proq va sifatli tola ishlab chiqarish bilan bir qatorda mahsulot tannaxini kamaytirish tadbirlari amalga oshirilmoqda. Respublikada paxtachilik-xalq xo'jaligining eng yirik tarmoqlaridan biri hisoblanib, mamlakat iqtisodiyotida, xalqning moddiy farovonligini yuksaltirishda katta ahamiyatga ega. Respublika iste'mol fondining katta qismi paxta xom ashyosidan ishlab chiqariladigan sanoat mollaridan tashkil topadi. Sanoat va oziq-ovqat mollarini ishlab chiqarishda chigitli paxta eng kerakli xom ashyo turlaridan biri hisoblanadi. U o'zining ahamiyati jihatidan davlat iqtisodiyotida g'alla, oltin, neft va boshqa g'oyat muhim xom ashyo turlari bilan bir qatorda turadi. Bundan tashqari, **zig'ir, jun, ipak** tolalari ham muhim sanaladi [1]. **Paxta tolasi ishlab chiqarish hajmi:** 2025-yil yanvar-mart oylari yakunlariga ko'ra, O'zbekistonda **28,2 ming tonna** paxta tolasi ishlab chiqarilgan. Bu ko'rsatkich 2023-yilda **34,0 ming tonna**, 2024-yilda esa **32,2 ming tonna** bo'lgan. Ishlab chiqarish hajmi yildan-yilga biroz kamaymoqda. **Paxta tolasi sifati:** O'zbekistonda paxta tolasi sifati **O'z DST 633:2021** davlat standarti asosida aniqlanadi. Bu standart tolani uzunligi, bir xilligi va boshqa fizik xususiyatlarini baholash usullarini belgilaydi. O'zbekiston paxta tolasi eksporti bo'yicha dunyoda yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Xalqaro paxta maslahat qo'mitasining ma'lumotlariga ko'ra, 2019-2020 yillarda dunyo bo'yicha **25,923 mln tonna** paxta yetishtirilgan, shundan **4,377 mln tonna** paxta tolasi ishlab chiqarilgan [2].

Sintetik tolalar - kimyoviy sanoat rivojlanishi natijasida **viskoza, nitron, poliester** va boshqa sintetik tolalar ip gazlama ishlab chiqarishda keng qo'llanilmoqda. Sintetik tolalar kimyoviy elementlardan yoki neft-kimyosanoati tomonidan ishlab

chiqilgan birikmalardan sintetik ravishda ishlab chiqarilgan polimerlardan tayyorlanadi. Antik davrga borib taqaladigan tabiiy tolalardan (jun, paxta va ipak) farqli o'laroq, sintetik tolalar nisbatan qisqa tarixga ega bo'lib, ular 1891 yilda ikki britaniyalik olim Kross va Bevan tomonidan viskoza jarayonining mukammallashuviga to'g'ri keladi. Bir necha yil o'tgach, rayon ishlab chiqarish cheklangan asosda boshlandi va 1900-yillarning boshlarida u tijorat maqsadida ishlab chiqarila boshlandi. O'shandan beri turli xil sintetik tolalar ishlab chiqildi, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, uni ma'lum bir mato turiga yakka yoki boshqa tolalar bilan birgalikda moslashtiradi. Sintetik tolalar yuqori chidamliligi, rang-barangligi va ishlab chiqarish jarayonining qulayligi tufayli keng ishlatiladi <https://iloencyclopaedia.org/uz/part-xiv-42166/textile-goods-industry/item/884-synthetic-fibres>.

Bozor tendensiyalari - so'nggi yillarda ekologik toza mahsulotlarga talab oshib bormoqda. Bu tendensiya **tabiiy tolalar** ishlab chiqarishning ahamiyatini oshirmoqda. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va innovatsion usullar yordamida yangi turdagi gazlamalar ishlab chiqarish yo'lga qo'yilmoqda [3].

Ishlab chiqarish va eksport ko'rsatkichlari

- Ip-kalava ishlab chiqarish: 2018 yilda 427,9 ming tonnadan 2023 yilda 940,3 ming tonnaga yetib, 119,8% o'sish kuzatilgan.
  - Gazlama ishlab chiqarish: 319,7 million kv.metr dan 455,8 million kv.metr ga o'sib, 42,6% o'sish qayd etilgan.
  - Trikotaj mahsulotlari: 60,5 ming tonnadan 105,2 ming tonnaga ko'tarilib, 73,9% o'sish kuzatilgan.
  - Tikuv mahsulotlari ishlab chiqarish: 2018 yildagi 2,87 trillion so'm dan 2023 yilda 5,57 trillion so'm ga yetib, 93,8% o'sish qayd etilgan.
  - Paypoq mahsulotlari: 117 million juft dan 305 million juft ga oshib, 160,7% o'sish kuzatilgan.
  - Eksport hajmi: 2024 yilda O'zbekiston 77 mamlakatga 2,9 milliard AQSH dollari miqdorida to'qimachilik mahsulotlari eksport qilgan.
    - Ip-kalava: 1,2 milliard dollar (41,7%)
    - Tikuv-trikotaj mahsulotlari: 1,18 milliard dollar (40,9%)
- Xalqaro bozordagi o'rni.
- 2023 yilda O'zbekiston 3,84 milliard AQSH dollari qiymatidagi to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilgan.
  - Asosiy bozorlar: Rossiya (1,59 mlrd), Xitoy (533 mln), Turkiya (432 mln).

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 05. May 2025

- Bu O‘zbekistonning mintaqaviy yetakchi eksportchi sifatida o‘rni mustahkamlab borayotganini ko‘rsatadi.

Sanoat transformatsiyasi va klaster modeli.

- 2017 yildan boshlab to‘qimachilik sanoati qayta tashkil etildi.

- 1 42 ta paxta-to‘qimachilik klasteri tashkil etildi.

- 2023 yilda paxtaning 100% ip-kalavaga aylantirilmoqda.

- 7 000 dan ortiq korxonada faoliyat yuritmoqda, 600 000 ishchi band.

- 5 600 tasi tayyor kiyim-kechak, qolganlari ip, gazlama, trikotaj mahsulotlari ishlab chiqarildi [4].

Xulosa. Ip gazlama ishlab chiqarish uchun xom ashyo bazasi to‘qimachilik sanoatining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Tabiiy va sintetik tolalarning kombinatsiyasi mahsulot sifatini oshirib, bozor talablarini qondirishga yordam beradi. Kelajakda ekologik va innovatsion yondashuvlar sanoatning yanada rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. “O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari” (2018–2024).
2. “Yengil sanoatdagi islohotlar va eksport salohiyati” (2022–2023).
3. “Yengil sanoat tarmoqlarida klaster tizimini rivojlantirish istiqbollari” (2023).
4. O‘zbekistonning to‘qimachilik eksporti bo‘yicha xalqaro solishtirma statistikasi. (2023–2024).
5. <https://daryo.uz/2024/12/12/ozbekiston-yengil-sanoat-tarmogiga-2025-yili-2-mlrd-dollardan-ortiq-xorijiy-investitsiya-jalb-qilinadi>.
6. <https://iloencyclopaedia.org/uz/part-xiv-42166/textile-goods-industry/item/884-synthetic-fibres>.

Research Science and
Innovation House